

festették be ezt, amikor a kódex már ki volt fizetve,⁴ Vitéz arra gondolt, hogy ezt a Livius-kódexet ajándékkul fogja adni az új királynak, nyomatékozva a maga és Janus érdemeit.

Erre az ajándékozásra természetesen nem kerülhetett sor, hanem a kódex – szomorú emlékeként a félresikerült vállalkozásnak –, Vitéz birtokában maradt s az ő halála után vitte magával egyéb Vitéz-kódexekkel együtt Beckensloer Salzburgba, és került onnan Münchenbe.

CSAPODI CSABA

A Florus Hungaricus egy washingtoni példányáról. Mint arról már több ízben írtam, az 1663–65 közötti másfél-két év az angliai Zrínyi-kultusz szinte példátlan felfutását jelentette: a török háborúval, illetve benne a Zrínyi testvérek szerepével nem kevesebb, mint húsz angol kiadvány foglalkozott hosszabb-rövidebb formában.¹ 1664 márciusában megjelent O. C. kompilációja, *The conduct and character of Count Nicholas Serini...* ahol Zrínyi Miklós Tamerlán (Timur Lenk) és Szkander bég mellett a legnagyobb törökverő hősként van leírva,² és 1663 őszétől 1664 végéig a Henry Marsh nevével jegyzett, a török háborúkkal foglalkozó legnépszerűbb mű, *A New Survey of the Turkish Empire* számos kiadása. A Marsh-féle történeti összefoglalás kiadási történetét már részletesen ismertettem egy dolgozatban,³ most csak annyit kell elmondani róla röviden, hogy az első két, 1663-as kiadás után 1664 januárjában megjelent *The Second Part of the New Survey...* amit néhány hónappal később egy Samuel Bolton részére nyomott újabb, de már újra teljes címet-cserélt kiadás, *A New Survey of the Turkish Empire, History and Government Completed* követ. A Bolton-féle és az utolsó, John Williams részére nyomott török történet-kiadás ikonográfiailag meglehetősen újat hoz: ezúttal Zrínyi Miklós John Chantry által készített, erősen stilizált páncélinges arcképe uralja a címlap melletti oldalt, amelynek alján egy kis Timur Lenk- illetve Szkander bég-portré, tetején pedig egy-egy picike kép a német császárt, illetve francia királyt ábrázolja. A kép jobb oldalán egy szakállas, ótestamentumi profétára emlékeztető szellem (aki a szigeti hős, Zrínyi Miklós szelleme akar lenni) emel magasba egy fáklját és szájából az „Avenge thy country and my Blood” (Bosszúd meg hazádat s véremet) felirat kígyózik elő. Maga Zrínyi bal kezét kardja markolatán nyugtatja, jobb kezében pedig valamilyen pálcát tart; a kép tetején pedig lendületes csatajelenet látható.

Ezzel a két kiadvánnyal ér tetőpontjára az angliai Zrínyi-kultusz. De a török történetekkel párhuzamosan nő az angolok érdeklődése a magyar történelem iránt, hiszen a háborúk színtere Magyarország. Ezt 1663 előtt csak részben tudják kielégíteni a nagy angol kozmográfiák és áttekintések, amelyek közül például Peter Heylyn *Cosmographie* c. műve 1652-ben és 1657-ben is megjelent.

⁴ Ezért nem lehet ma már megállapítani, hogy melyek voltak a Firenzében Mátyás király számára készült, de az ő életében Magyarországra nem került kódexek. Ezek különböző, más tulajdonosok birtokába kerültek. (CSAPODI Csaba: *Mikor pusztult el Mátyás király könyvtára.* = MKsz 1961. 399–421., és ua. önállóan: Bp. 1961. /A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei 24./

¹ ItK 1999. 5–6. sz. 598. valamint GÖMÖRI György: *A bujdosó Balassitól a meggyászolt Zrínyi Miklósig.* Bp., Argumentum, 1999. 212.

² Új hasonmás-kiadása, magyar fordítással az *Angol életrajz Zrínyi Miklósról.* Szerk. KOVÁCS Sándor Iván. Bp. 1987.

³ GÖMÖRI György: *Adalékok az 1663-64 évi angliai Zrínyi-kultusz történetéhez.* In: Gömöri: *i. m.* 210–228.

Így azután 1664-ben napvilágot lát Londonban Nadányi János latinul írt és egy évvel korábban Amszterdamban kiadott *Florus Hungaricus*ának angol fordítása, a *Florus Hungaricus, or The History of Hungaria and Transylvania*. Fordítója a J. H. kezdőbetűk mögé rejtőző James Howell, nyomdásza W. G. (William Godbid), kiadója pedig ugyanaz a Nathaniel Brook, aki Jászberényi P. Pál *Fax nova linguae latinae* c. latin nyelvkönyvét is kiadja ugyanebben az évben. Az angol *Florus* címlapján szép magyar címer is látható, metszete John Chantry, ugyanaz, aki a Bolton-féle török történet nagy Zrínyi-képeért is felelős. Az angol *Florus Hungaricus*nak két kiadása létezik, a Brook számára készített 4°-es kiadás mellett W. G. egy másik, 8°-os méretű Henry Marsh részére is kinyomtatott.⁴ Mivel a két kiadás imprimatúrája azonos, nehéz eldönteni, melyik kiadás a korábbi.

Mindenesetre a washingtoni Folger Library *Florus Hungaricus* példányának kiadója Nathaniel Brook, aki azt „at the Angel in Cornhill”, vagyis a Cornhill utca angyalos cégtáblájánál (ami lehetett kocsmá, de lehetett más épület is) árusította. Viszont a könyvtár 211.558 jelzetű könyvének van egy különleges sajátossága: a *Florus Hungaricus* címlapjának bal oldalán, ahol más példányokon az imprimatúra szokott lenni, az a Zrínyi-kép található, amiről fentebb már beszéltünk: *A New Survey of the Turkish Empire* Bolton- illetve Williams-féle kiadásának szellemmel teljes, bár a valódi Zrínyire nemigen hasonlító képmása. Más szóval valaki (akiben Zrínyi Miklós kortársát gyanítjuk) kitepte a Bolton- vagy Williams-kiadás képét és beragasztotta a *Florus*ba, ezzel mintegy jelezve, hogy ez a hadvezér a magyar történelem legfontosabb alakjai közé tartozik.

Mielőtt ennek a magyarországi eseményeket jól ismerő embernek a kiletét próbálnánk tisztázni, azt kellene tudnunk, honnan került ez az angol *Florus* példány a Folger Library birtokába. Ezt a címlapon látható bélyegző elárulja: az írországi Cashel Diocesan Libraryből származik. Mármost tudjuk, hogy 1961-ben az elég sanyarú anyagi körülmények között működő ír egyházi könyvtár, hogy modernizálhassa állományát, számos régi duplumát eladta külföldi, főleg amerikai könyvtáraknak. A bökkenő csak az, hogy a *Florus Hungaricus* (a casheli könyvtáros információja szerint) nem szerepel az áruba bocsátott könyvek listáján. Viszont mivel Cashelnek ma is van egy *Florus Hungaricus* példánya, méghozzá Henry Marsh kiadásában, feltételezem, hogy 1961-ben nem vették észre, hogy itt két különböző kiadásról van szó, ezért vették fel az eladandó könyvek közé a Brook-féle *Florust*. S mivel a Yale egyetem Beinecke könyvtárának megvan *A new Survey* Bolton-kiadása,⁵ de a nagy Zrínyi-kép nélkül, amennyiben azt is a Cashel Librarytől vették, minden jel arra mutat, hogy a kép beragasztása a *Florus Hungaricus*ba még Írországbán történt.

Még az sem lehetetlen, hogy azonosítani tudjuk az illetőt Mark Forstall ágostonrendi ír szerzetes személyében, aki közeli embere volt Zrínyi Miklósnak, szerzője egy „Stemmatographia” című, kéziratban maradt Zrínyi családtörténetnek.⁶ Forstallról tudjuk, hogy Zrínyi Miklós halála után is a család szolgálatában maradt Zrínyi János Antalnak, Miklós unokaöccsének a nevelőjeként és csak 1672-ben tért vissza Írországba, miután ott sikerült elnyernie a kildarei püspökséget. Ha valaki, Forstall teljesen tisztában volt Zrínyi Miklós jelentőségével, ha tehát *A new survey of the Turkish Empire* Yalen őrzött példányának első tulajdonosát, Thomas Lowtot sikerülne Írországbán megtalálnunk, meglenne az a láncszem, amelyik Forstallt összekapcsolja a két könyvvel, hiszen az való-

⁴ Printed for W.G. for Hen. Marsh at the Princes Arms in Chancery-Lane. 1664. A Marsh-féle kiadás címlapja csúnyább, mint a Brook-féle kiadásé: ebben az ötsoros alcím utolsó sora belecúsúzik a címert körülvevő babékoszorúba. A Wing-katalógusban 3077 szám alatti Brook-kiadás két esetben (Cashel Library, Trinity Library, Dublin) valójában a 3077/a alatti Marsh-kiadást jelenti, vö. WING, Donald: *STC of Books Printed in England, 1641–1700. 2nd edition. Vol. II.*, New York, 1982. 267.

⁵ Jelzete 156.031. A címlapon possesszori bejegyzés: „Sum Thomae Lowt 1667”.

⁶ BENE Sándor foglalkozott vele hosszabban vö.: *A Zrínyi testvérek az Ismeretlenek Akadémiáján. (Velencei karnevál.)* = ItK 1993. 5–6. sz. 650–668.

Nadányi János „Florus Hungaricus”-ának egy Zrínyi-álportréval összeragasztott példánya a washingtoni Folger Library-ban

színűtlen, hogy könyveinek Bécsben 1672. február 6-án felvett regiszterében túl sok újabb angol kiadvány szerepelt volna; a Zrínyire vonatkozó angol irodalmat már csak Írországba való visszatérése után szerezhette be. Ha a Cashel Libraryban más, Forstalltól származó könyvet is találunk, ez megerősítené hipotézisünket. Igaz, ha figyelembe vesszük az angliai Zrínyi-kultusz méreteit, még az is elképzelhető, hogy olyasvalaki ragasztotta be a Zrínyi-képet a *Florus*ba, akinek nem volt különösebb köze a magyarokhoz, de 1664-ben figyelmesen olvasta a híreket, és egy pillanatra odafigyelt arra, ami Kanizsa és Szentgotthárd környékén történt, a vasvári békével befejezett török háborúra.

GÖMÖRI GYÖRGY

Szenci Molnár Albert ismeretlen albumbejegyzése 1611-ből. Szenci Molnár Albert sok utazással, ismerettséggel teli életrajzában naplójának viszonylag részletes volta ellenére is vannak még fehér foltok. Az életrajz kronológiájához a jövőben is pontos adalékkal szolgálhatnak ismeretlen emléksorai.

Szenci Molnár albumbejegyzéseiről e folyóirat hasábjain legutóbb Gömöri György adott hírt 1979-ben,¹ és azok mindegyikét a hágai Királyi Könyvtárból közölte. Itt egy olyan bejegyzést ismertettünk, amely egy később, 1988-ban a könyvtár birtokába került album amicorumban található.

Az emlékkönyv tulajdonosa Johannes Lemker német diák volt, aki jelenlegi ismereteink szerint nem tartozott Szenci Molnár állandó ismerőseinek sorába. Az album elülső kötéstábláján I L B W [= Iohannes Lemkerus Bentheimensis Westphalus] monogram, a hátulsón pedig az 1610-es évszám látható,² a benne található legkorábbi bejegyzés 1608-ból, a tulajdonos szülővárosából, a Münster közelében fekvő Bentheimből (mai neve: Bad Bentheim), a legkésőbbi 1614-ből, Herbornból származik.

Lemker 1589-ban született Bentheimben. Tanulmányai után szülővárosában lett ügyvéd, majd – mivel Hollandia egyetemet végzett értelmiségieknek kedvezőbb feltételeket kínált, mint a harmincéves háború pusztításaitól szenvedő szűkebb pátriája – 1622/23 körül családjával a Hollandia Overijsszel tartományában található Vollenhove városban telepedett le, ahol először köztisztviselő, 1624-től a magisztrátus titkára, majd 1635 és 1638 között a városka polgármestere lett. 1657-ben halt meg.³ Leszármazottai révén a család neve Hollandiában egészen a 19. század végéig fennmaradt,⁴ így ez is oka lehet annak, hogy Lemker album amicoruma hollandiai könyvtárba került.

Lemker tanulmányait a bentheimi iskolában kezdte,⁵ majd az 1588-ban alapított, előbb a Bentheim közelében fekvő Schüttoffban, majd 1591-től Steinfurtban működő gymnasium illusztrébe (Gymnasium Arnoldinum) ment, ahol jogi tanulmányokat folytatott.⁶ 1610. szeptember 13-án ugyancsak jogi tanulmányok céljából beiratkozott a marburgi egyetemre.⁷ Itteni tanulmányai végeztével 1611.

¹ GÖMÖRI György: *Szenci Molnár Albert album- és könyvbejegyzései külföldi könyvgyűjteményekben.* = Magyar Könyvszemle 1979. 372–378.

² Jelzete: 135 J 49.

³ MOOIJWEER, JOOS–SAVORNIN LOHMAN, Christian de: *Johannes Lemker aus Bentheim. Stadtsekretär und Bürgermeister von Vollenhove (Overijssel).* = Bentheimer Jahrbuch 1992. 120–121.

⁴ *I. h.* 122.

⁵ Album f. 262v.

⁶ Uo. f. 259.

⁷ *Catalogus studiosorum Scholae Marpurgensis.* Edidit Iulius CAESAR. Pars quarta. Ab ineunte anno MDCV usque ad extremum annum MDCXXVIII pertinens (a továbbiakban: CSSM). Marburgi MDCCCXXXVI. 51.